

Рецензія

рецензента, кандидата історичних наук,
доцента Сека Ярослава Петровича,
про дисертацію Буяк Галини Богданівни
на тему «Громадсько-політична і культурно-просвітницька
діяльність Богдана Хаварівського (1948–2016)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 «Історія та археологія»
в галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

Загальна характеристика роботи. Дисертаційна робота Галини Богданівни Буяк «Громадсько-політична і культурно-просвітницька діяльність Богдана Хаварівського (1948–2016)» є самостійним науковим дослідженням, що належить до жанру історичної біографістики. У ній запропоновано авторський погляд на діяльність Б. Хаварівського – знаного на Тернопіллі громадсько-політичного діяча, архівіста, педагога, краєзнавця, митця та публіциста. Своєю роботою авторка продемонструвала вміння ставити та досягати науково значущі результати та поєднувати різні методи історичного дослідження. Це дозволило цілісно охопити різні етапи життєвого шляху, професійної діяльності, громадсько-політичної та культурно-просвітницької роботи Б. Хаварівського, й запропонувати фахову історичну оцінку діячу у відповідному часовому контексті.

Актуальність роботи. Тема дисертації поглиблює увагу в сучасній українській історіографії до діячів середньої ланки, роль яких полягала не у творенні ідеологічного дискурсу чи організаційних форм, а в їх поширенні й забезпеченні дієвості, формуванні зв'язку з широкими верствами суспільства. Це в перспективі дозволить краще зрозуміти обставини виникнення та поширення ідей національного відродження починаючи з другої половини 1980-х рр. та їх реалізацію на регіональному рівні. Актуальність роботи також визначається загальним інтересом до вивчення діяльності людей, які визначали інтелектуальний та організаційний вплив на суспільно-політичні

процеси в Тернопільській області. Це особливо цінне з огляду на відсутність узагальнюючих робіт з тернополезнавства періоду з кінця 1980-х – до середини 2010-х рр. Також дослідження дозволяє розширити історичну проблематику до вивчення загального процесу інституалізації сучасної національної еліти, а також розглянути інші процеси – розвиток національної архівної справи, освітянства тощо.

Новизна дослідження визначається вже тим, що робота Г. Буяк є першим дослідженням громадсько-політичної і культурно-просвітницької діяльності Б. Хаварівського. Аби досягнути поставлених цілей, автором введено в науковий обіг понад 600 архівних джерел, а відтак, відкрити низку незнаних для широкого загалу фактів біографії Б. Хаварівського, та через призму його особистості по новому розглянути й оцінити відомі події в діяльності органів влади та громадсько-політичному житті Тернопільської області.

Методологія роботи. У роботі вдало поєднано традиційні принципи та методи наукового дослідження, міждисциплінарні зв'язки, а також доповнено елементами мікроісторії та синергетичного методу. Це дозволило чітко окреслити магістральну лінію роботи та визначити коло проблем, через які запропонувати цілісну оцінку діяльності Б. Хаварівського. Зверну увагу також на складність та практичну не розробленість у працях вітчизняних істориків методології дослідження діячів середньої ланки, що відповідно змусило дисертанта розробляти власне коло дослідницьких питань і, у відповідності з ним, обирати методи.

Структура та зміст роботи. Дисертація Г. Буяк складається з чотирьох розділів, у яких розкрито основні етапи діяльності Б. Хаварівського та опрацьовано ті аспекти професійної та громадсько-політичної роботи, які найповніше їх розкрили. Структура роботи не викликає зауважень. Кожен розділ та підрозділ мають продуману логіку викладу, належне документальне підтвердження та закінчуються висновками.

У першому розділі авторка головну увагу слушно зосередила на класифікації джерельної бази у відповідності із дослідницькими завданнями. З-поміж п'яти виділених груп, найбільше значення має опрацювання особистого фонду Б. Хаварівського (Р-3466) в Державному архіві Тернопільської області. Лише перелік документів дозволяє оцінити масштабність форм діяльності, наукових і мистецьких інтересів, коло особистих та робочих контактів із діячами України та української діаспори.

Другий розділ розкриває період становлення Б. Хаварівського як діяча, звертає увагу на еволюцію його поглядів крізь призму професійного зростання. За багатьма характеристиками саме цей розділ варто визначити в якості стрижневого для всього дослідження. Важливе місце відведено родинному вихованню та студентським рокам у Чернівцях, показано їх вплив на формування особистості. У розділі розкрито особливості педагогічної та адміністративної роботи Б. Хаварівського, які упродовж багатьох років його життя були основою для громадсько-політичної та просвітницької діяльності. Авторка суттєво коригує чимало фактів трудової діяльності Б. Хаварівського, показує особливості його входження в інтелектуальне середовище Тернополя та здобуття в ньому визнання в якості організатора.

У третьому розділі показано багатоаспектність громадсько-політичної роботи Б. Хаварівського та його залученість у процес національного відродження в якості організатора середньої ланки. Звернуто увагу на роботу Б. Хаварівського у керівних органах крайових осередків Товариства української мови («Просвіта»), «Меморіалу», НРУ, НТШ, Спілки краєзнавців України та інших організацій. Показано його роль у процесі відродження УГКЦ. Також розкрито ідейні засади політичної діяльності в якості депутата Тернопільської обласної ради в 1994–2002 рр., роботу в молодіжному середовищі на прикладі співпраці з «Пластом». За матеріалами цього розділу можна найповніше проаналізувати особливості дослідницького розуміння постаті Б. Хаварівського – критичність у оцінці, відсутність ідеалізації,

коректний показ складності й неоднозначності в тлумаченні окремих фактів біографії.

Четвертий розділ має оглядовий характер. У ньому запропоновано аналіз низки творчих проєктів Б. Хаварівського, які дозволяють краще зрозуміти світоглядні, ідеологічні та етичні засади діяльності. Автором звернуто увагу на публіцистику Б. Хаварівського, яка охоплює понад 150 статей з біографістики, біфонів, марок, українсько-польських відносин XX ст., краєзнавчих розвідок, живопису тощо. Наведено значний фактологічний матеріал, який засвідчує особисту участь діяча в якості члена оргкомітетів з відзначення пам'ятних дат, члена редколегій більшості енциклопедичних видань краєзнавчого спрямування, учасника конференцій, форумів, симпозіумів, семінарів тощо.

Оцінка наукових результатів. За підсумками дослідження авторка формулює низку висновків, з поміж яких виділимо показ важливості родинного виховання та замученості в молодіжне студентське середовище Чернівців у 1967–1972 рр. як умови подальшої актуалізації в професійній і громадській роботі ідей національного відродження. З'ясовано основні етапи професійної діяльності й відзначено особисту роль Б. Хаварівського у запровадженні на Тернопіллі концепції національної школи та департизацію навчання школярів у 1990–1992 рр. Авторка показала важливість роботи діяча для становлення національної архівної справи через відкриття доступу громадян до архівних документів, створення 24 особистих фондів діячів Тернопілля пов'язаних із національним рухом та культурою, залученість архівних матеріалів Державного архіву Тернопільської області в процеси відродження історичної пам'яті в Тернопільській області. Авторка високо оцінила громадську діяльність Б. Хаварівського в області, яка відзначалася участю в роботі громадських організацій, координацією та активною підтримкою різних історичних, мистецьких, молодіжних та релігійних ініціатив, співпрацею з українською діаспорою.

Позитивні аспекти роботи. Автору вдалося провести значну джерелознавчу роботу, класифікувати й описати джерела, що в подальшому дозволить конкретизувати і посилити певні аспекти дослідження. Рецензоване дослідження містить цілісний погляд на громадсько-політичну та культурно-просвітницьку діяльність Б. Хаварівського, виокремлено її основні етапи і напрямки. Постать Б. Хаварівського розкрито в таких важливих контекстах як чернівецьке студентсько-мистецьке середовище, тернопільське інтелектуальне середовище, у зв'язках із широким колом громадських діячів та діячів культури України. На сторінках роботи Б. Хаварівський постає в кількох взаємопов'язаних аспектах – педагога, архівіста, громадського діяча, політика, публіциста, колекціонера. Авторка розкрила постать Б. Хаварівського в процесі, який можна окреслити як «органічна праця», крізь призму багатьох заходів та ініціатив різного рівня. Критичність підходу до оцінки постаті Б. Хаварівського розкривається у матеріалах про роботу в радянський час, яка відзначалася лояльністю до влади, слабкість власне політичної складової роботи, яка не дозволила Б. Хаварівському за прикладом багатьох активістів реалізувати себе в партійному житті незалежної України.

Зауваження та рекомендації. Незважаючи на доволі високий рівень дисертаційної праці, висловлюємо окремі побажання. По-перше, варто було б більш детально відзначити значення залучених маловідомих джерел з державних і приватних архівів. По-друге, підкреслити практичне значення роботи для розвитку регіональної історіографії, просвітницьких студій, музейної справи тощо. По-третє, було б корисно вказати, які саме положення дисертації становлять важливий внесок в сучасну наукову думку.

Загальний висновок. Дисертація відповідає всім вимогам, що висуваються до наукових кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії, згідно з «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»,

затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року. Буяк Галина Богданівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки».

Рецензент

кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
та релігієзнавства Тернопільського
національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Ярослав СЕКО

